

**Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*.
Un dosar de presă (1903–1904)**

Elena PASCANIUC (CRISTUȘ)
Institutul „Bucovina”, Rădăuți
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
elenapascaniuc@yahoo.com

Abstract:* In the main table of contents that “Junimea literară” (Chernivtsi, the first series, 1904-1914) published in the first years, there was a section entitled “Folcloristică” (1905), then “Folclor” (1906) and “Folklor” (1907), where there are mentioned well-known names at the time: Sim. Fl. Marian, Dimitrie Dan, I. G. Sbiera, Elena Niculiță-Voronca, Artur Gorovei, but also many unknown people in this field of folklore. Changing its entitlings through numerous and valuable published writings that it comprised, the section offered its readers (between 1904 and 1907) an appropriate image about the folkloristic activity at the time in Bukovina. In 1903, in Chernivtsi it was published the volume *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică* written by Elena Niculiță-Voronca. Surprisingly, there is almost nothing written about it in the pages of “Junimea literară”. What are the possible explanations for this ignorance/misunderstanding in Chernivtsi of the editorial appearance of an author considered “one of the most important leaders and most prolific authors when speaking about folklore?” I also asked myself to what extent the press of the time (from Bukovina and from Romania too, in which Elena Niculiță-Voronca published more constantly) could clear up through possible articles about the book and how the appearance of this monumental volume was received, or on the contrary, if by not promoting the book she did not contribute to the unfortunate fate that until recently had followed the collection of the author from Bukovina.

Keywords: *Elena Niculiță-Voronca, folklore collection, bibliographical notes, „Analele Academiei Române”, „Familia”, „Junimea literară”, „Privitorul”, „Sămănătorul”, „Șezătoarea”.*

Periodicul „Junimea literară”, apărut la Cernăuți la început de secol XX, oglindește în paginile sale, mai ales în primul deceniu de existență (1904-1914), și mișcarea folcloristică din Bucovina sfârșitului de secol XIX și început de secol XX. Deschiderea „Junimii literare” spre publicarea de material folcloric a fost observată și comentată de unul din primii istorici literari bucovineni, Constantin Loghin, în contextul lingvistic marcat de adoptarea în Bucovina a normelor limbii literare și a normelor ortografice recomandate de Academia Română (1904), pe care redacția revistei, ca și colaboratorii ei le-au acceptat și aplicat chiar dacă au exprimat și câteva rezerve. Scrisa Constantin Loghin în anul 1926:

* Traducere de Iuliana Nichiforiuc.

La această operă de purificare a limbii literare românești din Bucovina a contribuit în măsură covârșitoare cunoașterea limbii populare din studiile folcloristice. (...) Și revista «Junimea literară» a grijit foarte mult de cultivarea folclorului popular. Nu este aproape număr în care să nu se scrie o poveste, o tradiție populară, o poezie populară sau cel puțin o recenzie despre astfel de producțiuni. (Loghin 1926: 221)

Faptul că în primii trei ani de existență revista „Junimea literară” a putut beneficia de valoroasa și constanta colaborare a lui Sim. Fl. Marian constituie un capital deosebit pentru periodicul literar cernăuțean. În sumarul general pe care revista „Junimea literară” îl afișează în primii ani, există o rubrică intitulată întâi „Folcloristică” (1905), apoi „Folclor” (1906) și „Folklor” (1907) în care semnează nume consacrate în epocă: Sim. Fl. Marian, Dimitrie Dan, I. G. Sbiera, Elena Niculiță-Voronca, Artur Gorovei, dar și cvasi necunoscuții pe teren folcloristic: Octavian Isopescul, Dimitrie Mitric-Bruja, Emilian Popescu, I. Ionașcu. Din anul 1908, rubrica nu se mai regăsește la sumar, iar explicația renunțării la ea stă, fără îndoială, în legătură cu dispariția prematură a lui Sim. Fl. Marian, redacția revistei recunoscând astfel, în subsidiar, că era singurul care, prin greutatea semnăturii și valoarea materialelor de folclor justifica rubrica special dedicată. Oscilantă în privința titlaturii, ca și prin numărul și calitatea scrierilor pe care le-a cuprins, rubrica oferea totuși cititorilor o imagine despre „mica noastră provincie (care) numără ca ai săi pe cei mai de frunte și mai fecunzi autori pe terenul folclorului, ca prof. Sim. Fl. Marian, dna Elena Niculiță-Voronca, păr(întele) Dimitrie Dan, Ilie Veslovschi” (Tofan 1906: 47). Includerea în paginile revistei a unui număr mare de recenzii, note, articole mărunte prin care sunt semnalate noile apariții editoriale literare sau de specialitate (înțelegând aici pe cele de critică literară și de folcloristică) din Bucovina și România arată „ancorarea în actualitate” a redacției periodicului cernăuțean. Studiile folcloristice ale lui Sim. Fl. Marian, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor* (1903) – pentru care autorul primește elogiile romanistului Hugo Schuchardt – și *Legendele Maicii Domnului* (1904), ambele editate de Academia Română, sunt recomandate publicului „cu căldură”, pentru că alături de celelalte „opuri folcloristice izvorâte din neobosita pană a sfinției-sale, alcătuiesc mai că o enciclopedie a vieții sufletului țărănimii noastre” (Tofan 1905: 208).

În anul 1903 a apărut volumul Elenei Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român român adunate și așezate în ordine mitologică* (Vol. I, Cernăuți, Tipografia Isidor Wiegler), însă despre acesta în paginile „Junimii literare” nu se scrie mai nimic. Prezența autoarei înseși în paginile singurei reviste literare a momentului în Bucovina este mai degrabă discretă în raport cu aprecierea de mai sus: Elena Niculiță-Voronca publică un singur studiu, în mai multe părți, „Busuiocul” (JL 1906, nr.1: 25-27; nr. 2: 36-39; nr. 4: 55-58; JL 1907, nr. 1: 25-29), în care include și câteva colinde și menționează obiceiuri îndătinat la colindat. De altfel, acesta este unul din puținele materiale publicate în „Junimea literară” care consemnează date din folclorul obiceiurilor. Rămâne întrebarea de ce, în condițiile în care periodicul cernăuțean prezintă cititorilor săi în mod regulat și detaliat activitatea, recomandările și volumele tipărite de Academia Română pe teren literar și folcloristic, cartea Elenei

Niculiță-Voronca, intrată în anul 1904 în atenția celui mai înalt for cultural român – o atenție critică, e adevărat, până la respingerea volumului de la premiere –, pare să fie prea ușor trecută cu vederea în lumea literară românească a Bucovinei.

Aceste constatări ne-au condus la o altă întrebare: în ce mod a prezentat/comentat presa vremii din Bucovina, dar și din Regatul Român, apariția cărții Elenei Niculiță-Voronca și în ce măsură a contribuit, prin articolele de întâmpinare a cărții, la receptarea de către public a monumentalului volum. Pentru a găsi răspunsuri la această întrebare, ne-am îndreptat atenția și asupra altor periodice apărute pe parcursul perioadei 1903–1914: „Almanah literar pe anul 1903” (Cernăuți); „Analele Academiei Române” (București); „Familia” (Oradea Mare); „«Ion Creangă». Revistă de limbă, literatură și artă populară” (Bârlad); „Privitorul” (Cernăuți); „Sămănătorul” (București), „Șezătoarea” (Fălticeni). Am întâlnit în paginile lor așa-numitele note sau notițe bibliografice (adesea nesemnate) care semnaleză, în anii 1903 și 1904, în general în termeni apreciativi spre elogioși, apariția volumului *Datinile și credințele poporului român*, schimbarea de ton manifestându-se după criticile de nivel academic ale istoricului Ion Bogdan. Pentru a intra mai deplin în atmosfera culturală a epocii și pentru a păstra savoarea limbajului, am optat pentru redarea *in extenso* a majorității notițelor bibliografice, iar în *Anexă* am transcris articolul „Despre povești”, publicat de Elena Niculiță-Voronca în revista „«Rîndunica». Revistă literară, științifică, folcloristă”, anul I, nr. 1, ianuarie 1893. Colaborarea la această revistă marchează, după propriile-i mărturisiri, un moment important în activitatea ei: „De aici începui mai cu temei studiul mitologic.” (Niculiță-Voronca 1907: 144)

Așadar, în vara anului 1903, Elena Niculiță-Voronca, cunoscută „publicului cetitor” din Bucovina și sub pseudonimul Aurora Voronca, ea fiind „cea dintâi colaboratoare care publică în calendarele românești din Bucovina” (Schipor 2016: 390), tipărește la Cernăuți, într-un tiraj restrâns, volumul *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, o carte de dimensiuni impunătoare, 1 296 de pagini, rod al pasiunii¹ și cercetării autoarei „în pământul înțelenit al mitologiei române” (Niculiță-Voronca 1903: VIII). Terenul preferat de folclorista din Bucovina pentru culegerea datelor folclorice a fost constituit în principal din localitățile rurale ce înconjurau capitala² Ducatului Bucovinei, având însă ca limită sudică linia Botoșani – Suceava. Cu această carte, Elena Niculiță-Voronca a aspirat la o recunoaștere academică pe măsura eforturilor făcute pentru alcătuirea și tipărirea ei, dar Academia Română, prin raportul lui Ion Bogdan, i-a refuzat

¹ Autoarea notează într-un loc: „pasiunea străngerii datinilor din popor mă ținea ca în clește; neconținut îmi părea că nu am strâns îndeajuns”. (JL 1907, nr. 6 și 7: 144).

² Această alegere a folcloristei a fost observată și comentată astfel de Traian Cantemir: „Elena Niculiță-Voronca n-a vorbit niciodată de această așezare urbană. Folcloric, n-o interesa Cernăuțul. Era un conglomerat de naționalități eterogene, comasate între zidurile orașului de acvila bicefală a Austriei, cu scopul de a deznaționaliza pe localnici. N-avea, în consecință, ce căuta acolo.” (Vezi Cantemir apud Popescu-Sireteanu 1994: 293)

premierea, provocându-i autoarei prima dintr-un șir mai lung de deziluzii³ în privința colaborării ei cu cel mai înalt for cultural al României.

Dar cum a fost receptată în presă cartea la momentul apariției? În octombrie 1903, cititorii periodicului „Privitorul”, publicație eminentă politică, organul de presă al Societății politice „Unirea” din Cernăuți, puteau afla dintr-o notiță bibliografică următoarele: „Doamna Elena Voronca (a scos) de curând o carte de mare preț care conduce la esplicarea multor lucruri rămase ca resturi neobservate în foarte bogatele tradițiuni ale poporului român și așază la locul lor fieștecăre sfărăturică din împrăștietele ruine ale credințelor pe cari le-au avut strămoșii noștri din diferite timpuri precum și vecinicii lor cu cari vineau în des contact. Cartea aceasta deschide un orizont nou literaturii. Ea oferă un razim sigur cercetării și aflării ideilor mitologice ascunse în diferiții rami ai avuției spiritului poporal și este un izvor nesecat de sujete pentru lucrări literare. Poetul, novelistul, fabulistul etc. vor putea scoate din ea ca din o fântână nesecată, idei noauă pentru creațiunile lor, iar în familiile române ea va fi prietină binevenită care va aduna în jurul mesei pe toți casnicii pentru a o ceti și a petrece cu ea oare plăcute. Nu aflăm pentru această lucrare decât cuvinte de laudă. Atât ca formă, cât și ca cuprins ea merită a fi recomandată orișicui. Formatul ei este octav mare, tipariul elegant, limba ușoară, stilul simplu și clar. Cele 1 295 pagine tipărite până acum cari formează primul volum al lucrurilor adunate și aranjate de dna Elena Voronca, ale cărei scrieri de multe ori au stors aplausul publicului cetitor, sunt împărțite în trei mănunchi. Mănunchiul a 4 coroane se poate cumpăra la librăria „Pardini” și „Rechenberg” în Cernăuți. Felicitările noastre autoarei!” (P 1903a: 8). Nesemnată, respectiva notiță bibliografică este „asumată” de redacție, redactorul responsabil pentru numărul 20 al foii fiind învățătorul Nicolai Gherman. Întâmplător sau nu, tipografia din Cernăuți care publicase atât volumul *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, cât și ziarul „Privitorul”, era a lui Isidor Wiegler. Pe un ton avântat, în termeni și idei în care se regăsesc ecouri romantic-pașoptiste, autorul anonim al respectivei notițe recomanda cartea ca potrivită pentru lectură în familie dar mai mult, sugerează și posibilele valorificări ale materialului folcloric adunat de folcloristă, pe linia orientării mitologice în cercetarea culturii populare, orientare susținută, încă, în epocă de personalități ca At. Marienescu. Nu este ocolită nici ideea relevanței identitare a credințelor și datinilor culese, ca în final să exprime hotărât și un punct de

³ Trecând din nou prin aceeași nefericită experiență cu primul volum din *Studii în folclor* (1908), „fără nicio cruțare criticat și respins de dl. Andrei Bârsan [Bârseanu]”, Elena Niculiță-Voronca notează cu amărăciune în „Prefața” la cel de-al doilea volum, apărut în 1912-1913: „Că nu mă aflu în grație la Academie, am putut să cunosc de la 1904 când am prezentat «Datinile», un studiu atât de greu, de 3 volume, în care ca într-un mozaic am așezat fiecare credință la locul unde ea venea, puind o parte scumpă din tinereța și viața mea. Ah! când îmi aduc aminte cu câtă speranță lucram, așteptând cu nerăbdare momentul când cărțile mele vor intra în mânele corifeilor de la Academie, închipuindu-mi că imediat văzându-mi hărnicia și cunoștințele, vor căuta să profite de puterile mele, punându-mi la dispoziție mijloacele trebuitoare pentru a mă putea perfecționa. Și cu toate acestea cine a trecut nebăgată în samă și fără nici o aprobare, deși cartea mea este recomandat de pe catedrele universităților române ca cea mai serioasă colecție în folclor: Eu!” (Niculiță-Voronca 1912-1913: XI).

vedere am putea zice premonitoriu, deși târziu validat de critica de specialitate: „cartea aceasta deschide un orizont nou literaturii”.

Cu puțin timp înainte, în august 1903, în cealaltă parte a spațiului românesc, însă tot în Imperiu, revista „Familia”, ale cărei pagini au fost mereu deschise scriitorilor bucovineni, acorda și ea un spațiu generos în prezentarea volumului *Datinile și credințele poporului român ...*, o „lucrare folkloristică foarte importantă” a Elenei Niculiță-Voronca, autoare „binecunoscută și din coloanele revistei noastre”, după cum ține să precizeze redacția:

Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică.
Sub titlul acesta dna Elena Niculiță-Voronca a început să publice în editură proprie, în Mihalcea lângă Cernăuți o lucrare folkloristică foarte importantă. Dna Voronca, binecunoscută și din coloanele revistei noastre, a împărțit materialul adunat tot de dsa după elemente, căci este de părerea că credințele s-au constituit după elemente iar punctul principal de plecare la toate este soarele. Renașterea luminei, creșterea zilei, încălzirea treptată a aerului, încălzirea pământului care ne dă hrană, scăderea căldurii și micșorarea zilelor, împreună cu efectele lor fac motivul tuturor sărbătorilor credințelor și miturilor. Din cele studiate dsa crede că elementele acestea se arată în mitologie împărțite în două genuri: bărbătesc și femeiesc; focul și aerul fac elementul bărbătesc, apa și pământul, femeiesc. Lumina și întunericul stau față în față și luptă: care pe care va birui. După legile acestea ale naturei și-au format cei vechi credințele și zeii lor. Întreaga lucrare se împarte în patru părți. Partea primă conține 5 capitole în 3 volume; volumul prim se ocupă de facerea lumii și de pământ; volumul al doilea ne prezintă aerul; volumul al 3-lea apa și focul. Fiecare din aceste volume are o extensivă de aproape și peste 400 de pagini și costă câte 4 coroane. Cu aceste se încheie partea primă a lucrării. Celelalte părți sunt aproape gata și ele; a doua despre om, a treia despre natură, iar un mic volum conține povești. În fruntea primului volum e portretul autoarei în costum național. (F 1903: 383)

Așadar, este remarcată încercarea originală de organizare a materialului folcloric, ținând cont de mitologia elementelor naturii, este redată tematica fiecărui volum din cele apărute, costul aferent, sunt anunțate temele părților următoare ale lucrării, „a doua despre om, a treia despre natură, iar un mic volum conține povești” și se încheie cu o informație oarecum insolită: „În fruntea primului volum e portretul autoarei în costum național”. În epocă, e singura publicație care trimite la acest element iconografic al cărții, nu lipsit de semnificații care pot lămurii inclusiv rostul (unul mai mult decât pecuniar) tipăririi cărții la Cernăuți, capitala Bucovinei. Fotografia autoarei în costum popular este emblematică pentru rolul social și cultural pe care aceasta s-a simțit datorată să și-l asume după stabilirea în Bucovina, în toamna anului 1880. Soție a preotului Zaharia Voronca – care în deceniul nouă al secolului al XIX-lea, încă se bucura de aura de curajos membru al Arboroasei, întemnițat de autoritățile austriece, alături de alți patru colegi, din cauza rostirii unor adevăruri dureroase despre „detrunchieră” Bucovinei și asasinarea principelui Moldovei –, Elena Niculiță-Voronca a fost „avertizată” încă de la cununie de preotul oficiant, că „națiunea așteaptă servicii mari de la mine” (Niculiță-Voronca 2012: 82). Familia a locuit o scurtă perioadă la Siret, apoi Zaharia și Elena Voronca s-au stabilit, în anul 1888, în Mihalcea, un „sat romantic, îmi plăcu, nota Elena Niculiță-Voronca, dar nu se vorbea decât rusește, poporul spunându-se că-i rutean. Răzeșii mai știau câte ceva românește, dar nu vroiau

să vorbească, ziceau că-i țigănește. La cea întâi vizită ce am făcut unui răzeș am plâns. Nu eram deprinsă din țara liberă să-mi văd așa de înjosit neamul.” (Niculiță-Voronca 2012: 82), de aceea ea va căuta metode pentru a le reda românilor conștiința identității, a limbii și demnitatea națională, inclusiv prin vestimentația pe care alege să o poarte între străini. Cu ani înainte de vizita evocată în paginile biografice, tânăra mai făcuse „o ispravă”: „cea întâi ispravă ce am făcut a fost că (...) mă prezentai la balul «Junimei» în costum național” pentru a-i „reprezenta demn pe români în mijlocul străinilor, bucurând poporul nostru amărât” (Niculiță-Voronca 2012: 82).

La Suceava, apoi la Siret, Elena Niculiță-Voronca s-a apropiat de Simion Florea-Marian, personalitate în care a găsit un model cultural și social demn de urmat. În timpul cât a fost preot la Siret, renumitul folclorist și etnograf realizase parte din culegerile care l-au impus atenției lui Hasdeu și Academiei, iar „oamenii învățați a veni la el să-i spuie povești, credințe, mă aleseră pe mine ca urmașă, impunându-mi să scriu” (Niculiță-Voronca 1907: 143). Motivată în acest fel să intre pe terenul activității folclorice, tânăra nu ocolește nici calea livrescă de întâlnire cu poveștile, mitologia și antichitatea. Printr-un concurs de împrejurări, biblioteca președintelui Societății Arheologice Române din Cernăuți, înzestrată cu „opuri mitologice și folclorice, a fost transportată la mine în casă – pe acestea în timp de o iarnă și o parte din vară le devorai” (Niculiță-Voronca 1907: 144) – avea să rememoreze autoarea începuturile cercetărilor sale privind folclorul și mitologia. Adună, astfel, la Siret „o colecție destul de însemnată” de credințe și povești care va sta la baza cărții sale din 1903. În timp, o va întregi la Mihalcea cu alte „minunate lucruri” ascultate cu nesaț, auzite de la „un stoler din Roșa, anume Ionică Pisarciuc, care lucra lemnul” pentru casa parohială a preotului Voronca, „încât nu-mi părea pe lume mai mare fericire decât să le pot prinde în scris pe toate și apoi să le dau tot eu explicația ce trebuia” (Niculiță-Voronca 1907: 144). Peste ani, în monografia *Mihalcea cu neamurile boerești ce au stăpânit-o*, cartea⁴ publicată în 1912 la Cernăuți de soțul ei, preotul Zaharia Voronca, acesta îi recunoștea Elenei efortul de „o viață întreagă” făcut pentru a descătușa și a ilustra „spiritul poporului din Mihalcea”: „Multe, foarte multe lucruri, prin care s-ar putea aduce dovezi nerăsturnabile atât pentru stratul, cât și pentru substratul român al mihălcenilor, se află depuse în cartea soției mele, care a adunat o viață întreagă bucăți folclorice, din care o parte le-a și tipărit” (Voronca 1912: 130). La Mihalcea, așadar, a început o perioadă de apostolat pentru soții Voronca, „ca să ne recăpătăm românimea pierdută” (Niculiță-Voronca, 2012: 82), iar adunarea datinilor și credințelor din Mihalcea și din satele din jurul Cernăuțiului făcea parte din acest proces recuperator.

⁴ La rândul lui, preotul Zaharia Voronca enumera, între motivele care au determinat scrierea și publicarea monografiei localității păstorite de el vreme de mai bine de trei decenii (1888–1920), atât „îndemnurile unor prieteni cari doriau să aibă un îndreptar despre originea lor”, cât și dorința de a contracara efectele dramatice ale acțiunilor întreprinse de „agenții rutenisării [care] desfășurau o acțiune foarte puternică pentru a prinde în mrejele lor cât se poate de mulți rezeși. Și afacerea li mergea strună fiindcă generația mai tânără se afla în totală neștiință asupra trecutului său. Se schimbaseră felul traiului în Bucovina. Tradițiile familiare nu se mai cultivau.” (Voronca 1912: V)

Poate ar fi prea mult să vedem în fragmentele citate o metodologie de culegere *sui-generis* urmată de Elena Niculiță-Voronca. Oricum, autodidactă fiind, ea recunoaște rolul hotărâtor al lecturii cărților din biblioteca arheologului Gutten de la Siret în formarea ei:

imi deschise ochii asupra însemnătății poveștilor și credințelor din punct de vedere istoric național. Toate acestea acum le priveam cu alt interes, dorința mea era ca pe calea aceasta să ne putem descoperi originea credințelor noastre, să ne luminăm istoria învăluită de întuneric. (Niculiță-Voronca 1907: 144)

Cert este că în vara anului 1903 folclorista din Bucovina aducea în fața cititorilor ei o carte „voluminoasă”, în prefața căreia, cu un amestec caracteristic de modestie, încredere și hotărâre, afirma că a cuprins

spiritul poporului, precum și limba lui. Am scris fidel ceea ce am auzit, nu am adăugat și nu am omis nimic, chiar dacă mi-a părut ceva naiv. Am căutat numai să pătrund sensul și să fac din bucățile răsipite un întreg. Unde materialul adunat a fost îndestulător, și am avut de pe ce studia înțelesul mitologic al credinței sau al mitului, părțile acelea am reușit să le așez destul de precis; acolo însă unde verigile din lanț mi-au lipsit pentru a-mi putea face înțeleasă ideea, a rămas lacună, care se va putea umplea din ceea ce au cules alții. Tot ce stă în lucrarea aceasta e cules de mine, de munca altora nu m-am folosit. (Niculiță-Voronca 1903: V)

La Cernăuți, unde presa literară și culturală era încă suplinită de calendare și almanahuri, „Almanahul literar pe anul 1903”, editat de Întrunirea academică română „Bucovina”, menționează în treacăt volumul folcloristei. De fapt, se publică în paginile sale mai multe credințe și legende adunate de Elena Niculiță-Voronca sub titlul „Ziua și noaptea la popor”, redacția recomandând ca sursă de informare „pentru a se complecta mai bine credința despre dumnezeire și lumină”, „opul apărut de curând: *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*” (AL 1903: 75), dar fără să insite pe prezentarea sau analiza lui mai detaliată. Îngrijitorii almanahului nu pierd însă prilejul să realizeze pentru cititorii lor, în principal studenți teologi, un comentariu cvasi științific, folosind și termeni de specialitate în uz la acel moment, despre cum a apărut și de ce este important folclorul:

(...) se află la popor o mulțime de superstiții și rătăciri, bazate pe credinți păgânești; iar vânătoarea după esplanarea lor e o nespusă plăcere pentru omul cult, servind a ne instrua asupra trecutului; ceea ce a dat cauza nașterii «folclorului», adevărată a aduna din popor tot mărunțișul, care dacă astăzi pentru noi nu are înțelegere, a avut la popoarele din trecut; pentru a putea astfel cunoaște modul de a simți și gândi, modul de a se lupta și trăi al unui popor, cu un cuvânt: etnopsichologia lui; iar nouă, românilor ne servește a ne descoperi mai bine originea precum și atingerea ce am avut în decursul de secole cu diferite popoare, care parte s-au dus, iar parte s-au contopit cu noi. (AL 1903: 75-76)

Abia la începutul anului 1905, în revista „Junimea literară” se amintește despre lucrarea *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, în condițiile în care este semnalat, de fapt, un volum de literatură pentru tineret, *Zece povești scoase din cartea „Datinile și credințele*

poporului român” de Elena Niculiță-Voronca și alcătuite pentru copii de Zaharia Voronca, (Cernăuți, Tipografia Isidor Wiegler, 1905, 75 p.). Se regăsesc în sumarul broșurii: „Povestea pupezii” (pp. 1-7); „Văduva” (pp. 8-12); „Toderică Făt Frumos” (pp. 13-20); „Fata cea harnică și fata cea leneșă” (pp. 21-25); „Ion Sărmanul” (pp. 26-33); „Chipăruș bun viteaz, finul lui D-zeu” (pp. 34-44); „Păpușa, prietenă de încredere” (pp. 45-51); „Soarele cu năframa pe față” (pp. 52-58); „Băiatul ascultător” (pp. 59-65); „Băiatul din Ciritel” (pp. 66-75; aceasta este singura poveste din broșură precedată de un incipit: „Poveste, poveste/ Dumnezeu la noi sosește,/ Și mare dar ni dăruiește./ Măicuța bătrână/ Cu brăul de lână/ Din furcă torcând/ Din ochi lăcrimând”, p. 66). Un „merit deosebit” care i se recunoaște în notița bibliografică „distingei folcloriste” este mai degrabă că nu neglijează literatura didactică pentru tineret: „A îmbogăți deci literatura cu cărți menite pentru tineret constituie un merit deosebit. Acest merit d-na Voronca și l-a câștigat pe deplin. Opul distingei folcloriste, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică* a fost apreciat deja în revista fruntașă «Sămănătorul». Poveștile de față, alese cu rară măiestrie, oferă copiilor o lectură foarte frumoasă și instructivă. Ele sunt scoase din datinile și credințele poporului și lipsite de orice colorit străin. De aceea ele se potrivesc foarte bine pentru copii și ar fi păcat când ar lipsi într-o bibliotecă școlară” (JL 1905: 32). Observăm, din nou, în articol insistența asupra beneficiilor lecturii în limba română, limbă care în școlile din Ducatul Bucovinei avea puține ore de studiu, dacă nu lipsea cu totul din curriculum. În aceste condiții, cu atât mai subliniat era rostul volumului de povești în menținerea legăturii generației tinere cu limba și tradițiile străbunilor, el fiind menit să suplinească o realitate dureroasă în Bucovina sfârșitului de secol XIX și început de secol XX, în care „creșterea copiilor nu se mai făcea ca înainte vreme la căminul părintesc, unde bătrânii povestiau lucruri din vechime despre buni și străbuni” (Voronca 1912: V).

Să citim însă și „aprecierea” din „Sămănătorul” (semnată N. I.): „Printre cele mai însemnate lucrări apărute în acest an (1903 – n. n., E. P.) trebuie să se numere cele trei tomuri de «Datine și credințe ale poporului român», tipărite de o bucovineancă, d-na Elena Niculiță-Voronca de la Mihalcea, lângă Cernăuți. E o neprețuită culegere de folclor. După cele trei părți pe care le avem înaintea noastră și care formează un întâi volum, trebuie să mai vie volumele II și III. Peste puțin se va vorbi mai pe larg de această monumentală operă” (Iorga 1903: 562). În semnătura cu inițiale este de recunoscut Nicolae Iorga, dar în paginile revistei amintite nu se va mai scrie nimic despre culegerea de folclor semnalată printr-o suită generoasă de adjective superlative („însemnată”, „neprețuită”, „monumentală operă”), dar care spuneau prea puțin despre conținutul ei.

În schimb, nota bibliografică pe care o publică Artur Gorovei în „Șezătoarea” este detaliată, mai precisă, sugerează și o primă critică a binecunoscutei ordini adoptate de autoare în aranjarea materialului folcloric, iar în final vine și cu o recomandare, care nu a avut efectul așteptat:

Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român, adunate și așezate în ordine mitologică*. // Fără îndoială, iată una din cărțile bune, tipărite în limba noastră, în ultimii ani. Folclorul a câștigat, prin lucrarea d-nei Voronca, o carte cu teme. Din întreaga lucrare care trebuie să cuprindă trei volume, a apărut deocamdată

numai acesta unu, care cuprinde 1 296 pagini, din care cauză e și împărțit în trei bucăți.// În acest mare volum, tipărit cu litere mici, sunt adunate direct din gura poporului, un nesfârșit număr de datine și credinți în cea mai mare parte din Bucovina, unde locuiește culegătoarea. Pentru ca cetitorii să-și facă o slabă idee despre ceea ce se cuprinde în acest volum, voi reproduce numai numele capitulilor (...). // După cum se vede, lucrarea d-nei Voronca e așa făcută încât nimeni să nu se poată dispensa de ea, dintre acei cari se ocupă cu folklorul.// Am avea de făcut oarecari observații asupra ordinei în care e aranjat materialul acesta așa de frumos; dar nefiind adepți ai școlii mitologice nu credem folositor să intrăm acuma în o discuție care nu ar fi de folos. Dorim din tot sufletul să vedem apărute cât mai curând și celelalte două volume pe care le așteptăm cu o nespusă nerăbdare și credem că Academia Română ar face un mare bine științei românești dacă le-ar edita. (NB 1903-1904: 178-179)

Volumele anunțate n-au mai fost deloc editate, iar două luni mai târziu, supusă unei analize după criteriile academice, cărții i s-au găsit și merite, dar „defectele” au tras mai mult în cumpănă, astfel încât i-a fost refuzat premiul Academiei în urma raportului academicianului Ion Bogdan, care scria:

Materialul ce se cuprinde într-însa este destul de bogat și conștiincios adunat; autoarea nu poate revendica însă meritul de a-l fi clasificat într-o ordine sistematică. (...) // Cu toate acestea, ca material, publicațiunea d-nei Voronca e foarte utilă. Tot ce a adunat în decurs de mai mulți ani este expus într-o limbă românească curată și curgătoare, în limba țaranului nostru. Neologismele sunt rare; ar fi fost mai bine să lipsească cu totul. (...) // Publicația d-nei Voronca nu e lipsită de merit și ar fi de dorit ca defectele semnalate pentru cele cinci părți ale vol. I să fie evitate în volumele următoare. (Bogdan 1904: 430-433)

Autoarea a resimțit hotărârea de a i se refuza premiul ca pe o mare neînțelegere și o nedreptate. Având semnale negative încă înainte de ședința Academiei, Elena Niculiță-Voronca i se confesa cu amărăciune lui Simion Florea Marian, într-o scrisoare adresată în 26 noiembrie 1903:

Cât despre manuscriptele mele, nu mai am nici un gust să le mai revăd. Voi lucra alte cele. O dată ce Academia mi-a călcat munca mea de atâția ani sub picioare, fără ca să-i deie cea mai mică atențiune, măcar să-mi răspundă ceva, în bine sau în rău, altădată desigur că cu nimic la acest for nu mă voi mai adresa. (...) S-a spus în Academie că cartea nu e scrisă cu sistem. Dar se află de către cineva scris un sistem anumit în labirintul acesta? (Cf. Dimitriu & Froicu 1991: 248)

Revenind la raportul istoricului Ion Bogdan, ne mai reține, totuși, atenția sublinierea acestuia că, dincolo de titlul cărții, „Partea cea mai mare din publicațiunea d-nei Voronca o ocupă în sfârșit nu datinile și credințele, ci poveștile.” (Bogdan 1904: 432), ceea ce a fost, până recent (Ciubotaru & Ciubotaru, 2018: 37-40)⁵, mai puțin arătat. Observația ne trimite la mărturisirile pe care Elena Niculiță-Voronca însăși le făcea relativ la intențiile sale de a se ocupa de realizarea unei alte lucrări, propusă tot de Academie

⁵ Autorii remarcă „locul substanțial” al poveștilor în corpusul *Datinile și credințele poporului român* și faptul că „într-o ipotetică tipologie a repertoriului narativ folcloric din Moldova istorică, variantele consemnate de autoare ar aduce procentul cel mai mare de tipuri: peste cincizeci și cinci.” (Ciubotaru & Ciubotaru, 2018: 37-40)

pentru concurs⁶, care să trateze „poveștile noastre în comparație cu antichitatea, pe care îmi închipuiam că eu am s-o pot lucra” (Niculiță-Voronca 1907: 144). Însă în timp, scrie folclorista, „m-am trezit că în loc de paralela poveștilor, îmi scriu cartea mea. Deci fără să mă gândesc, fără să vreau măcar – căci am fost întotdeauna îndărătnică în lucrările mele – m-am trezit că urmez același drum pe care a umblat Marian. Așa a fost hotărât de soartă, de la început.” (Niculiță-Voronca 1907: 144).

Ulterior anului 1914, când Tudor Pamfile încă mai scrie în revista sa, „Ion Creangă”, despre „autoarea celei mai interesante culegeri folcloristice” (Pamfile 1914: 33) și despre cea de-a doua carte a Elenei Niculiță-Voronca, *Studii de folclor* (vol. II, 1912), cartea *Datinile și credințele poporului român* a trecut mai ales prin perioade de receptare negativă, Ovid Densusianu, Romulus Vuia ori Ion Diaconu exprimând, pe rând, ascutite păreri critice. Apoi, pentru o lungă perioadă, s-a lăsat tăcerea asupra corpusului mitologic al Elenei Niculiță-Voronca.

Concluzii

Lectura notițelor bibliografice ne determină să formulăm câteva răspunsuri la întrebările care constituie punctul de plecare al articolului. Deși tipărită într-un tiraj mic la Cernăuți, prin eforturile financiare ale familiei preotului Voronca cartea a ajuns în redacțiile unor publicații importante și interesate de fenomenul folcloric românesc, publicații care aveau o relativ largă difuzare în întreg spațiul cultural românesc și contribuiseră până atunci la formarea unui public cititor interesat la rândul lui de folclor (este cazul revistei „Familia”, a lui Iosif Vulcan). La fel, cartea a intrat în sfera atenției unor folcloriști renumiți, Artur Gorovei și Tudor Pamfile, care au exprimat în propriile reviste – „Șezătoarea” și „Ion Creangă” erau printre puținele periodice „de specialitate” la acel moment în România –, aprecieri și păreri avizate, competente față de culegerea de folclor a Elenei Niculiță-Voronca. E adevărat, însă, și că de îndemnul lui Artur Gorovei, de a-i publica folcloristei din Bucovina următoarele volume anunțate, Academia nu a ținut cont.

Comentariile pe care le-a provocat apariția cărții *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică* în presa culturală a timpului se înscriu, de regulă, într-un registru apreciativ-laudativ. Deși ating un punct nevralgic al cărții, pe care va insista ulterior Ion Bogdan, nici observațiile lui Artur Gorovei în privința „ordinei în care e aranjat materialul acesta așa de frumos” nu merg mai departe, folcloristul doar declarându-și delimitarea față de școala mitologică. Iar aici, înainte de a merge mai departe, să ne fie îngăduit să revenim un moment în prezent. În cronică de întâmpinare a ediției din 1998 (cea apărută la Iași), Otilia Hedeșan, prezentând cartea folcloristei Elena Niculiță-Voronca cititorilor din orizontul mileniului al treilea, caută să clarifice locul și importanța ei în cercetarea culturii populare românești plecând de la

⁶ Se înțelege că folclorista se referă la lucrarea cu tema *Studiu asupra basmelor române în comparație cu legendele antice clasice și în legătură cu ale popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice*, care a fost propusă de Academie la Premiul „Heliade Rădulescu” în 1890. În sesiunea generală din 1894 câștigătorul premiului a fost declarat Lazăr Șăineanu, cu lucrarea *Basmele române* (raportor acad. Simion Florea Marian), tipărită în 1895.

întrebarea: „Ce însemna, de fapt, pentru folclorista de la 1900 «mitologie»?” (Hedeșan 2006: 9). Aceeași întrebare, dar îndreptată spre celălalt pol de receptare, cel instituțional-academic, contribuie în egală măsură la înțelegerea odiseii receptării cărții de către contemporanii ei, mai ales de cei implicați direct în cercetarea culturii tradiționale populare, ca Artur Gorovei sau Ion Bogdan, reprezentant al „spiritului diriguitor științific” (Ispas, Coatu, 2007: 6) asumat de Academia Română pe același teren de cercetare. Așadar: ce însemna mitologia/școala mitologică pentru cercetarea instituționalizată a culturii populare în 1900? În dirijarea și susținerea domeniului folcloristicii, Academia a adoptat după 1900 o altă direcție, cu accent pe cercetarea fundamentată pe principii filologice, iar „tendențele mitologizante” „sunt lichidate de către Academie” (Bîrlea 2016: 77). În aceste condiții, volumul Elenei Niculiță-Voronca, folclorista pentru care „orientarea mitologizantă rămâne nestrămutată” (Bîrlea 2016: 78), pare că vine prea târziu în folcloristica secolului XX, pentru a mai primi validarea sperată de autoare.

În încheiere, amintim că rolul de pionierat al Elenei Niculiță-Voronca în realizarea de tipologii și corpusuri regionale ale folclorului românesc (alături de Lazăr Șăineanu, Iuliu A. Zanne și Artur Gorovei) avea să fie recunoscut și afirmat abia în anul 1974, când în a sa *Istorie a folcloristicii românești* Ovidiu Bîrlea considera *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică* un „corpus organizat după criteriul regional, îmbinat cu cel mitologic”, a cărui contribuție deosebită stă în „informațiile folclorice aproape în întregime inedite, culese de Voronca din partea nordică a Moldovei” (Bîrlea 2010: 410-411). Devenită un timp „raritate bibliografică”, cartea-corpus *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică* a fost reintrodusă în circuitul editorial după mai bine de nouă decenii, prin reeditări (Niculiță-Voronca 1998; Datcu 2008) concomitente la Iași și București, provocând reconsiderări critice și noi analize din perspectiva etnologiei și a antropologiei.

BIBLIOGRAFIE

- Berdan 1998: Lucia Berdan, „Elena Niculiță-Voronca, folcloristă și scriitoare”, în *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I–II, ediție îngrijită de Victor Durnea, studiu introductiv de Lucia Berdan, Iași, Editura Polirom, pp. 9-19.
- Bîrlea 2010: Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, cuvânt înainte de acad. Sabina Ispas, ediție îngrijită și bibliografie de dr. Carmen Banța, Craiova, Editura Aius.
- Bîrlea 2016: Ovidiu Bîrlea, „Academia Română și cultura populară” în „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu»” serie nouă, tomul 27, pp. 61–93.
- Bogdan 1904: Ion Bogdan, „Elena Niculiță-Voronca, „*Datinele și credințele poporului român, adunate și așezate în ordine mitologică*”. Vol. I, partea I–IV. Mihalcea lângă Cernăuți, 1903 – Raport”, în „Analele Academiei Române”, Seria II, Tomul XXVI, Partea Administrativă și Desbaterile, București, Instit. de Arte Grafice „Carol Göbl”, pp. 430-433.
- Cantemir 1994: Traian Cantemir, „Destin vitreg”, în Ion Popescu-Sireteanu (autor principal și coordonator), *Siretul – vatră de istorie și cultură românească*, Iași, Editura „Omnia”, 1994, pp. 292–296.

- Ciubotaru & Ciubotaru 2018: Ion H. Ciubotaru, Silvia Ciubotaru, *Basmе fantastice din Moldova*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, pp. 37-40.
- Datcu 2008: Iordan Datcu, „Elena Niculiță-Voronca și datinile și credințele populare românești din Bucovina”, în vol. Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, vol. I–II, București, Editura SAECULUM VIZUAL, pp. 5-12.
- Dimitriu & Froicu, 1991: *Simion Florea Marian și corespondenții săi*. Documente literare, ediție îngrijită de Eugen Dimitriu și Petru Froicu, cuvânt înainte de Iordan Datcu, București, Editura Minerva, pp. 247-250.
- Hedeșan 2006: Otilia Hedeșan, „Habent sua fata libelli”, în vol. *Angoasele cititorului de antropologie*, Timișoara, Marineasa, pp. 6-10.
- Ispas & Coatu 2007: Sabina Ispas, Nicoleta Coatu (coordonatori), *Etnologie românească. Folcloristică și etnomuzicologie*, II, *Metodologie. Arhive. Instrumente de lucru*, Partea I, București, Editura Academiei Române, pp. 6-7.
- Loghin 1926: Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775-1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*, Cernăuți, Tipografia Mitrop. Silvestru.
- Niculică 2012: Alis Niculică, „Junimea literară” (1904-1914); (1923-1939). *Bibliografie*, Iași, Editura Tipo Moldova, pp. 58-85.
- Niculiță-Voronca 1903: Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I, Cernăuți, Tipografia Isidor Wiegler.
- Niculiță-Voronca 1912–1913: Elena Niculiță-Voronca, *Studii în folclor*, Volumul II, Cernăuți, Tipografia „Gutenberg”, 1912-1913, pp. I-XII.
- Niculiță-Voronca 1998: Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I–II, ediție îngrijită de Victor Durnea, Iași, Editura Polirom.
- Popescu-Sireteanu 1994: Ion Popescu-Sireteanu, „Folclorista Elena Niculiță-Voronca”, în Ion Popescu-Sireteanu (autor principal și coordonator), *Siretul – vatră de istorie și cultură românească*, Iași, Editura „Omnia”, pp. 282-291.
- Schipor 2016: Vasile I. Schipor, *Calendare și almanahuri românești din Bucovina (1811-1918)*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”.
- Voronca 1912: Zaharia Voronca, *Mihalcea cu neamurile boerești ce au stăpânit-o*, Cernăuți, Tipografia „Gutenberg”, p. V.

Reviste:

- AL 1903: „Almanahul literar pe anul 1903”, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, pp. 63-76.
- JL 1905: „Junimea literară”, anul II, nr. 2, p. 32.
- F 1903: „Familia”, Oradea Mare, anul XXXIX, nr. 32, 10/23 august, p. 383.
- JL 1906: „Busuiocul”, în „Junimea literară”, anul III, nr. 1, 1906, pp. 25-27; nr. 2, pp. 36-39; nr. 4, pp. 55-58.
- JL 1907: „Busuiocul. Laurul. Apa lustrală. Botezul”, în „Junimea literară”, anul IV, nr. 1, pp. 25-29.
- JL 1907: Elena Niculiță-Voronca, „Amintire”, în „Junimea literară”, anul IV, nr. 6 și 7, p. 142-145.
- NB 1903-1904: „Note bibliografice”, în „Șezătoarea”, anul XI, vol. VIII, nr. 10 și 11, decembrie 1903 – ianuar[ie] 1904, pp. 178-179.
- NI 1903: Nicolae Iorga, „Bibliografie”, în: „Sămănătorul”, București, anul II, nr. 35, 31 august p. 562.
- Niculiță-Voronca 1907: Elena Niculiță-Voronca, „Amintire”, în „Junimea literară”, anul IV, nr. 6 și 7, p. 144.
- Niculiță-Voronca 2012: Elena Niculiță-Voronca, „Biografia mea”, în „Bucovina literară”, serie nouă, anul XXIII, nr. 3-4, pp. 81–83.
- P 1903: „Bibliografie”, în „Privitorul”, tomul II, nr. 20, 15 octombrie 1903, p. 8.
- P 1903a: „Privitorul”, Cernăuți, tomul II, nr. 20, 15 octombrie, p. 8.
- Pamfile 1914: T. Pamfile, „Elena Niculiță-Voronca: *Studii în folclor*”, în „«Ion Creangă» Revistă de limbă, literatură și artă populară”, anul VII, nr. 2, februarie, pp. 33-34, disponibil la adresa: <https://biblioteca-digitala.ro>.

Rîndunica 1893: „«Rîndunica». Revistă literară, științifică, folcloristă”, anul I, nr. 1, ianuarie, pp. 25-28.

Sămănătorul 1903: „Sămănătorul”, București, anul II, nr. 35, 31 august.

Șezătoarea 1903-1904: „Șezătoarea”, anul XI, vol. VIII, nr. 10 și 11, decembrie 1903 – ianuar(ie) 1904, pp. 178-179.

Tofan 1906: George Tofan, „Mihai Teliman”, în „Junimea literară”, anul III, nr. 3.

Anexă

Elena Niculiță-Voronca, *Despre povești*

Poveștile sunt lucruri minunate; în ele niciodată să nu căutam sens – când scriem, să le dăm întocmai după cum le auzim, căci sensul lor e mult mai adânc și se rapoartă la lucruri mari și depărtate despre care nici n-am visat. Poveștile noastre, cum se zice: „o fost ce o fost”, sunt rămășițe de cultură divină, sunt rezultate adânci, experiențe, astronomie, metafizică în general, filosofie, sunt table de istorie, în ele stă scris mersul cultural al omenirii, găsești adevăruri, știință de viață, morală, poezie, caractere, expuneri dramatice de cari te uimești.

Poveștile trebuiesc spuse cât de în stilul poporului dacă se poate, căci o mulțime de expresii și cuvinte ale sale proprii, într-un moment luminează o situațiune întreagă și putem afla ce niciodată n-am fi știut. Ca orice în lume, și poveștile se vor trece, de aceea trebuie adunată toată credința, toată zicala, că nici nu știi la ce-ți poate servi. Ele nu sufăr adaosuri în fondul lor sau scăderi, dar dacă vrea cineva să le scrie în sens literar, atunci nu pot servi ca izvoare sigure pentru studiu. Studii în acest ram fac și vor face descoperiri colosale, ele nu numai vor fi facla care va lumina originea și trecutul nostru, învăluite parte în întuneric, dar și originea altor popoare și vom aduce servicii însemnate întregii culturi.

Din când în când, vom da exemple de aceste dscoperiri minunate sub rubrica „Povești” și desigur toți se vor entusiasma și vor năzui a strânge cu mai mare interes și conștiut ace(e)a ce până acuma se făcea numai din plăcere și instinctiv. E de necesitate pentru acest scop a se ști locul unde a fost făcută culegerea, pentru a ne putea mai cu siguranță orienta în cercetările ce vom face când va fi să ne punem în paralelă cu poveștile antice și ale altor țări.

Povestea la popor e lucru sfânt; și ca pază de credință, el o începe cu „cruce-n casă, cruce-n masă, crucea-n tuspaturu colțurile de casă”. La dânsul e lege și ține de datoria sa a o spune sara, ca și cum ar spune o rugăciune înainte de a se culca, ba chiar e obligat în unele cu răsplată de mare bine, să le spue macar „la anul” dacă nu „la luna” sau „la săptămâna” (povestea lui D-zeu) în toată viața sa.

Din urmele și deducerile acestea putem conchide că poveștile sunt „vedas” ale poporului, rămășițe transpirate din „misterile” trecutului și credințe nescrise pe care druizii și alții le pastrau în versuri, recitându-le și care date sub forme figurate de preoți s-au schimonosit mult din originalitatea lor; totuși, prin cercetare adâncă, prin studii îndelungate, putem deduce chiar și legi istorice. Ca dovadă că poveștile sunt forme și expresii de culturi, n-avem decât să privim parada cu cari-și spun oamenii la fiecare casă povestea de anul nou; și câte alte obiceiuri a(le) căror urme le vom găsi tot în povești.

Pentru a înțelege însă respectul și sfințenia cu care-și tratează poporul poveștile, trebu(i)e să ne imaginăm că ele sunt singura sa hrană sufletească în care-și găsește mulțămirea inimii și-a imaginațiunei, reguli de viață și diferite învățături, ce sub alte forme, tot cu scopul de a conduce lumea la bine, le avem la creștinism în rugăciunile pe care e obligat a le spune, pentru a-i întări pașii în fiecare zi; dar pe când acestea sunt scurte în cuprinsul lor și neînțelese fiind zise numai din deprindere și având efectul mai mult al unor cuvinte magice pentru popor, poveștile le-au produs totdeauna mai multă mulțămire și cu iubire le spune și azi.

Și pentru a nu nedreptăți poporu(l), să-i dăm la ale sale „vedas” sensul care-l face fericit și așa cum cere trebuința sa, aceasta însă vom ajunge numai atunci când vom fi fideli interpreti ai expunerii lor; și tot numai atunci vom afla și noi cu siguranță materia care ne trebuie, atât în ceea ce privește originea istorică a poveștilor cât și particularități sufletești și limbistice ale poporului nostru.

Cu cât va fi povestea auzită din gura oamenilor celor mai la adăpost de cultură, din gura locuitorului de munte, de ex., cu atâta va fi mai curată și mai aproape de origină, cu atâta vor fi expresiunile mai frumoase, mai antice și mai rare, în care se pot oglindi mai clar caracteristica diferitelor popoare și obiceiurile din trecut, înavuțind și limba noastră cultă, ce ar capata acel vâl dulce și original de poezie, care-l are poporul în espunerea sa.

Poporul moldovan mai cu samă are o deosebită gingășie de poetisare; e de regretat numai că se p(i)erd expresiile arhaice, alungate de limba nouă de sus; totuși se pot încă comorile lui salva. Cel bucovinean, din contra, nu mai e așa de gingaș; expresii tari și puternice, o minte trăită în greu și se pare că vezi fantomele de la Ștefan când auzi vorbind pe românii curați din jurul Sucevei și de prin munți. Basarabia e sora dulce a Moldovei, în ea se păstrează tipul și originalitatea. Transilvania conservă reminiscențe romane. În Muntenia, ca și în Moldova, miturile olimpice sunt acasă, dar se vede că au trecut pe acolo și goți. Nu știm Macedonia. Desigur că vor fi și mai aproape de leagăn; ar fi bine să le știm și poveștile lor. Un lucru încă ar fi de dorit, ca să fie scrise poveștile chiar cu temperamentul și expunerea dramatică a povestitorului pe cât se poate; portretul poporului, în toate să fie. Am putea atunci cunoaște și pe românul de prin toate părțile și caracterul, precum și influența ce-au avut străinismul și împrejurările asupra sa. (Rîndunica 1893: 25-28)